

ACADEMY 05. 07. 2018

Dehydratace

Voda je nedílnou součástí lidského těla. Vyskytuje se uvnitř buněk jako součást intracelulární tekutiny (asi 60 %), i extracelulárně v mezibuněčném...

Hmotnost těla je z 60 až 70 % tvořeno vodou. Dehydratace je označení pro nadměrný výdej tekutin a solí. Pokud jste dehydratovaní, vaše tělo nemá dostatek tekutin, aby správně fungovalo. Příčinou může být celá řada nemocí, mezi nejběžnější patří průjem či horečka.

Ohroženi jsou hlavně malé děti a staří lidé, protože **jejich tělo neumí efektivně hospodařit s vodou** jako tělo zdravého dospělého člověka. Také **nemají plně rozvinutý pocit žízně**. Pokud se pak objeví například průjem či zvracení, může rychle dojít k závažné dehydrataci. **Nedostatečný příjem tekutin tak narušuje správnou funkci těla** a pokud není včas řešen, může vést k celé řadě komplikací, ohrožení na životě i smrti.

Význam vody v těle

Voda je nedílnou součástí lidského těla. Vyskytuje se uvnitř buněk jako součást intracelulární

tekutiny (**asi 60 %**), i extracelulárně v mezibuněčném prostoru a v krvi (**zhruba 40 %**).

Přesun vody mezi buňkami a mimobuněčnou tekutinou se děje několika mechanismy. **Využívána je například pumpa na povrchu buněk**, která na základě obsahu iontů sodíku a draslíku vodu vpouští či vypouští z buněk. Udržuje tak rovnováhu. Pokud by došlo k vychýlení obsahu sodíku či draslíku z obvyklého rozmezí, **poruší se rovnováha a spustí se další mechanismy v těle** (v ledvinách, mozku) k jejímu opětovnému vyvážení.

Nadbytek vody v těle

Je-li v těle vody nadbytek, **ledviny se snaží jí vyloučit**. Někdy však jejich funkce nestačí nebo nejsou dobře řízeny z mozku (například při *diabetes insipidus*), voda se pak ukládá do mezibuněčného prostoru a mohou vznikat otoky.

Pokud ledviny vodou musí šetřit, **pak se objeví žízeň**. Kromě signálu z mozku, že by se měl jedinec napít, dochází také k **vyplavování tekutin z buněk**. Ty však vodu pro svoji funkci potřebují a její ztráta se projeví postupně na zhoršené práci buněk (například únava).

Typy dehydratace

Nerovnováha ve vnitřním prostředí se může projevit různým typem dehydratace. Existuje několik typů dehydratace, záleží na obsahu iontů a cukrů v těle. Jejich výčet je však nad rámec tohoto sdělení. **Zjednodušeně rozdělujeme 3 typy dehydratace:**

- **Hypertonická dehydratace** je charakteristická snížením tekutiny v buňkách i mimo ně. Příčiny jsou nadměrný výdej tekutin s nedostatečnou náhradou, například při průjmu či v horku.
- **Isotonická dehydratace** vzniká při ztrátě extracelulární tekutiny, například při popáleninách, krvácení. Rychle se může rozvíjet únava, poruchy vědomí i šokový stav.
- **Hypotonická dehydratace** vzniká při nedostatku solí (sodíku) z různých příčin. V buňkách je pak více tekutiny než obvyklé množství, ale mimo buňky je objem snížený. V těle klesá krevní tlak, může docházet k pádům, opět až do rozvoje šoku při těžké poruše.

Nejčastější příčiny

Odhalit příčinu dehydratace je důležité pro její následnou léčbu. Může jít o snížený příjem tekutin, nadměrné ztráty či kombinaci obojího.

Gastroenteritida

Jedná se o infekční onemocnění provázené zvracením či průjmy. Rotavirovou gastroenteritou jsou ohroženy nejen děti, ale i starší nemocní. **Průjem** se může vyskytovat i u dalších nemocí - nemoci trávicího traktu, nadměrné funkce štítné žlázy = thyreotoxikóza a jiné.

Neléčená cukrovka

Velké ztráty tekutin močí mohou mít příčinu v **neléčené cukrovce** - nadbytek cukru v krevním oběhu se vylučuje močí a s sebou strhává vodu a ionty- [více v našem článku](#).

Do moči se také ztrácí tekutiny při tzv. **žíznivce** = diabetes insipidus, která má příčinu v chybění antidiuretického hormonu. **Léčba diuretiky** pomáhá vylučovat tekutiny z těla, používá se u srdečního selhání. Pokud však dojde déleodobě k podstatně většímu výdeji než příjmu tekutin, pak může tato léčba také způsobit dehydrataci.

Horečka

Při **horečce** se tekutiny zvýšeně vypařují povrchem těla. Pot má v tomto případě ochlazovací funkci. Je v něm obsažena i celá řada minerálních látek, proto musíme při horečce doplňovat i ty, nejen vodu. K velkým ztrátám tekutin a nutnosti jejich rychlého přísunu dochází při **popáleninách**.

Cystická fibróza

Cystická fibróza, neboli mukoviscidóza, je dědičné onemocnění. Při ní je porušen genetický kód pro žlázy s vnější sekrecí, a ty pak nesprávně přesunují ionty mezi buňkami a vnějším prostředím, čímž se mění složení sekretu, například potu - tzv. **slané děti**.

Příjem tekutin bývá výrazně snížen i **stomatitidě či faryngitidě** (zánět v dutině ústní/faryngu). Polykání v těchto případech nemocného bolí, a proto se příjmu stravy i tekutin vyhýbá.

Nízké pocity žízně

Někdy může být jedinou příčinou i „pouhý“ **snížený pocit žízně**, který je častý u malých dětí a také ve starším věku. Ve starším věku může mít příčiny i v zapomínání nebo depresivnímu ladění (nechuť do života).

Průběh dehydratace

- Dehydrataci můžete pozorným pozorováním odhalit i sami. Důležitým příznakem je **pocit žízně**, který se však u starších lidí ztrácí, někdy ho snadno přehlédneme, např. při stresu.
- **Kůže** nemocného je **suchá**, méně napjatá, bledá. Tzv. pergamenová kůže je velmi tenká kůže u dehydrovaného člověka. Velice snadno se může poškodit a strhnout. Při stisknutí posledního článku prstu by u normálně zavodněného člověka mělo vyblednutí po stisku zrudnout do několika málo sekund.
- **Jazyk** bývá **oschlý či rozpraskaný**.
- Dehydratovaný člověk šetří vodou, proto **močí méně často** a moč je tmavší, případně zahuštěná, páchne.
- Dehydratace je provázena **únavou a ospalostí**, sníženým výkonem. Může dojít i k narušení funkce mozku vedoucí ke **zmatenosti**, často se **točí hlava**, postižený má pocit na omdlení. Při výrazné dehydrataci se mohou objevit i **křeče, horečka** či špatná probudnost nemocného.
- V cévách se snižuje objem, proto i **krevní tlak klesá** a může docházet k častějším **pádům**, velmi často po postavení (ortostatická synkopa viz čl. Synkopa).
- U malých dětí je závažným příznakem **pláč bez slz**, delší interval suché pleny.

Dlouhodobé projevy dehydratace

Přijímá-li člověk dlouhodobě méně tekutin, tělo se naučí hospodařit s přijatým množstvím, ale na úkor některých funkcí. Zpravidla se jedná o lidi středního a vyššího věku. Nemocný bývá unavenější, potřebuje více spánku, může být depresivně laděný, s častým točením či bolestí hlavy,

mívá sklon k zácpeč.

Při dlouhodobě nižším příjmu tekutin nebo vyšším výdeji změny sám výrazně nevnímá, proto je dobré, abyste se čas od času nad příjmem tekutin u sebe i svých blízkých zamysleli.

Pokud není zvláště akutní dehydratace léčená, vede k selhání ledvin, poruše vědomí i smrti.

Diagnostika

Podezření na dehydrataci lékař může získat již při prvním kontaktu s nemocným. **Důležité jsou informace o příjmu tekutin**, močení, akutním onemocnění - zda má nemocný horečku či průjmy atd.

Při klinickém vyšetření kontroluje stav hydratace na kůži, suchost sliznic, nemocného poslechne, prohmatá břicho, zkontroluje dolní končetiny, orientačně neurologicky ho vyšetří. **Zejména u dětí je dobrým orientačním vyšetřením zkouška napětí kůže**, při které se například nad klíčkem dvěma prsty zvedne kůže a pozoruje se její návrat do normálu.

Odběr krve nás může navést na příčinu dehydratace, ukáže, jak fungují ledviny a míru narušení vnitřního prostředí. Hodnotit můžeme také množství a vzhled moči. Konkrétní jeden test na dehydrataci však není, jde spíše o soubor ukazatelů. **Nejlépe odhalíme dehydrataci pomocí anamnézy** (=vyptávání se) a klinického vyšetření.

Léčba dehydratace

K úspěšné léčbě je třeba včasné odhalení dehydratace a zahájení odpovídající léčby. **Léčba se odvíjí od prvotní příčiny dehydratace** - například při cukrovce nestačí zahájit pitný režim, je třeba i odpovídající léčba cukrovky jako základního onemocnění.

Při běžné dehydrataci, například jako důsledek průjmu **je třeba opatrná rehydratace**. Pokud je to možné, pije nemocný tekutiny po malých doušcích, aby se nepřeplnil žaludek.

Pitný režim při léčbě

Vhodné jsou studené nápoje, například **čaj oslazený glukopurem** (hroznový cukr). K dispozici v lékárně jsou také **rehydratační roztoky**, které pomáhají lepšímu využití tekutin ze střev (používají se hlavně u dětí).

Pokud je pitný režim nedostatečný, nebo se jedná o vážnější případy, pak lékař předepíše **infuzní léčbu**. Existuje několik infuzních roztoků, které se liší obsahem látek, vždy je volen ten nejvhodnější pro daného pacienta. Infuze je nejčastěji podávána nitrožilně, výjimečně však běžný žilní přístup nejde zajistit a lze velmi pomalu podat **infuzi i pod kůži** (subkutánně).

Obecně platí, že čím déle trvala dehydratace, tím delší dobu budeme potřebovat k návratu do normálu.

Prevence a závěr

Mysleme na dostatečný pitný režim. Nabízejme tekutiny dětem i starším lidem, vhodně volme jejich

složení - **nejlépe voda, ovocný čaj či šťáva**. Držte se zásadou všeho s mírou. Pít pouze minerální vody nebo sladké džusy, ochucené limonády není vhodné. **U dětí do 3 let věku se doporučuje především voda a ovocné čaje**. Sladké nápoje vytváří nezdravý návyk, kterého se budou v budoucnu obtížně zbavovat.

Čas od času se zaměřte na svůj pitný režim, zkuste si spočítat obvyklé denní množství tekutin. Doporučuje se **1,5 - 2l vody/den**, při vyšším výdeji (horko, pocení, průjem) i více. Myslete i na své děti a seniory ve vašem okolí a nabízejte jim zvýšeně tekutiny.

Pokud budete mít i neobvyklé další příznaky, nebo budou přetrvávat i přes dostatečné množství tekutin, **navštivte svého lékaře a proberte s ním vaše potíže**. Můžete odhalit i závažnější onemocnění dříve, než dojde ke komplikacím.